

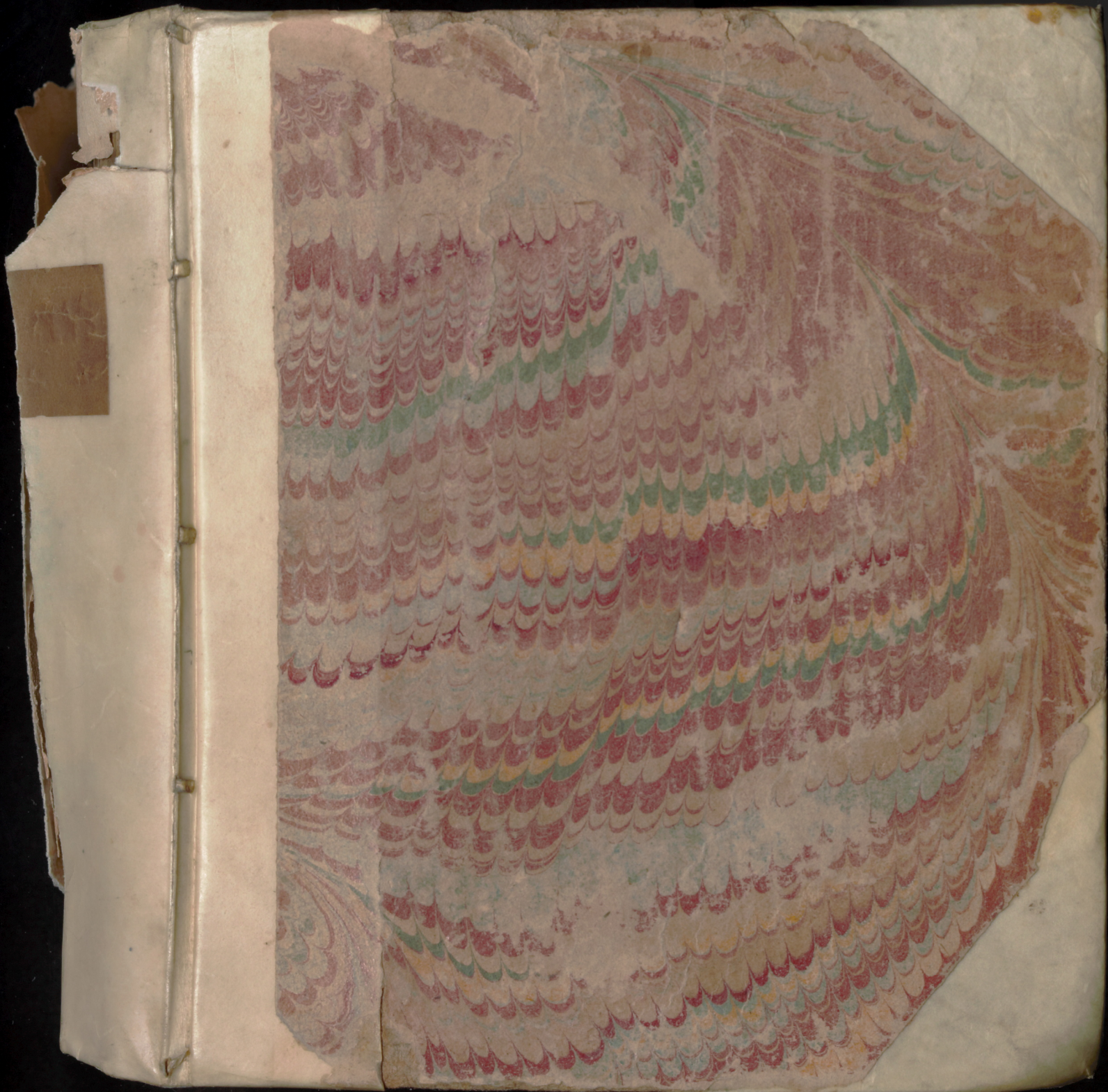
Exercitatio Inauguralis, De Studio Theologico

Denuo recusa, [Erscheinungsort nicht ermittelbar]: [Verlag nicht ermittelbar], M DCC IX

<http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn876222297>

Druck Freier Zugang

48. ^{a. B.} 6. 11. 68

1. *Breithauptii* Differt: 1. de Perfectione Partium

Ejundem observat: Theologus de Havresi
 2. f. de incrementis in Bro et Mulo
 in univ. et Lichtheidii.
 de Nervis Pelagiana nigri.

Animarum regionem selecta ex Auctoribus probatissimis ad denuci-
p quorundam opinionum in Ecclesia refulgentiar.

Exercitatio exegetica in Epistolam s. Pauli in Titum.
de vera Dei verum Sacramenta Notitia

2. Antonii Exercitatio Theologica de Redemptione Christi per Lybon.

Ejusdem Meditatio Theologica de ~~conversione~~ divina
Religionis christiane Sub conce. propagandine

3. Breithauptii ^εποτύπιδος ^εψαλλοντων 10/Nov 8: Forma *laevigata*

Epidem. diffusal: de concubitus a choro
et Apoplexis prohibito.

Dissertatio II de Perfectione Latine.

Observationum theologicarum & Commentariorum B. Luthari in
Galatas. Exercitationes X.

Disputatio Syncretisæ Adamæ primi et Secundi
ex dicto 2 Cor: V. 2a. exhibens in argumentis
observationes Theologicæ de Imagine Dei

de Notis candidulorum S. niparui

de Nexu coniunctionis nuptiarum cum XCV
Inimicitie Zieroldi.

de Angelis in Matth. XVIII. 10. in aynstis Bayeri

de Myrtilis uisionis fidelium cum Deo et Christo
in organa lig.

de precum chipilanasim veritate

de vocatione primaria et secundaria

de Vita christi in fidelibus in galat: II. 20.

πνεῦμα τῆς νουθεσίας προερχόμενον ἵ. ἡ ἀδελφὴ
pneuma spiritus. inaugurale Moneri.

Fa-1092 (68)

Breithaupti Animadversiones exegeticae dogmatico-practicae
 in Epistolam S. Pauli ad Galatas. . . .
 de Indis Theologicis, in argumentis Lysii.
 Animadversiones exegeticae dogmatico-practicae
 in Epistolam S. Pauli ad Philippenses.
 Antonii Tractatus Theologicus de Natura et gratia in Materia
 de virtutibus.
 observationes Theologicae de conversione Samaritanorum
 ad christianismum ex Joh: IV.
 de infirmi laetitia fidei quae iustificat et quatenus
 iustificare dicitur ex libris Symbolicis.
 de Superstitione iulibet gentis in imprimis Bullae novissimae
 Innocentii XII. in argumentis de Lith.
 Tractatus theologicus - Metaphis de genuino principio
 christianismi.
 Strichus Historico - Theologicus in varia Rationalismi
 et Rationalismi capita.
 de Estimazione rationis humanae theologiae.
 de Libertate christiana Aphorismi Evangelici
 de Pathema Lutheri Animadversiones Historico - Theologiae
 adversus Cardinal: Pallavicinum et alios Historicographos.
 de odio pernitenti.
 Prolegomena Repetitionem Lib. Theol. S. Chemnitii
 de Otta Mali huius profundissimis in homine recessibus
 Aphorismi theologici.
 Speculationum Historico - ecclesiasticarum ex Praefat: S. Lutheri
 in libros vet. Testamenti.
 Consideratio theologiae contritionis salutariae.
 de Autoritate Ecclesiae, quae Mater est, positiones
 theologiae ex Hof: II. 2.
 Disquisitionis de qualitate fundamentorum.
 Bona Meditationum biblicarum, una de Immanuele
 ex Math: I. 18. altera de Iohanne Ioh: II.
 libri confitentis constitutus ex Joh: II. 2.
 Exercitio Historico - theologiae de vita Haymonis
 Episcopi Halberstadtensis.

Verte

Antonii Dissertatio de Spiritu Moderationis occasione
dicti 2. Timoth. 1. 7.

veritas christiana Religionis ipsius iudicium
obsecutionibus confirmata expostat.

Breithaupti Thesori Theologici de Mysteris concis
et utraque epistola ad Corinth. potissimum derivatur

Antonii de Synodica Fidelium

EXERCITATIO INAUGURALIS,
DE
STUDIO
THEOLOGICO,

Quam
IN ACADEMIA FRIDERICIANA,
RECTORE MAGNIFICENTISSIMO,
SERENISSIMO PRINCIPE AC DOMINO,
DN. FRIDERICO WILHELMO,
REGNI BORUSSICI ET ELECTORATUS BRANDEN-
BURG. &c. &c. HÆREDE;

PRÆSIDE
VIRO ADMODUM REVERENDO,
DN. JOACHIMO JUSTO BREITHAUPT,
S. S. Theol. Doct. & Prof. P. Seminarii Theol. Direct.
& Consil. Eccles. Duc. Magdeb.

PROMOTORE SUO *ÆTATEM COLENDO,*
Pro
SUMMO IN THEOLOGIA GRADU ACADEMICO
OBTINENDO,
A. C. MDCCII. d. 3. Nov. horis ante & pomeridianis
publice proponit

HENRICVS LYSIVS,
Designatus, in Academia Regia Regiomontana, S. S. Theol.
Prof. Publ. Extraord.

Denuo recusa M DCC IX.

In nomine Domini nostri Iesu
Christi.

PROOEMIUM.

§. I.

Arias in via salutis esse μεθοδείας, qui ^{Variæ μεθο-}
experientia ipsa non novit, a Paulo il- ^{δείας.}
lud addiscere potest, ex epistola, quam
scripsit ad Ephesios, in qua cap. 4: v.
14. & cap. 6: v. 11. μεθοδείων & diaboli
& hominum mentionem facit, & non
nisi virtute divina ab iis præservari
nos posse docet. Quam vero Diabo-
lus cum organis suis diligentiam ad-

hibet, in seducendis peregrinantibus in hoc mundo, eam sane
intendit multo magis, quo eos, qui aliis viæ duces destinati
sunt, à veritatis tramite in devia quæque declinet.

§. II. Non operæ pretium iudicio, hic enumerare erro- ^{Ἀσύνετα καὶ}
res plurimorum, qui ὡς ἐν μεθόδῳ & per compendium in per- ^{ἀσυνείνη.}
niciem rapiuntur, studiosi dicti Theologiæ; quorum si vitam
consideras, putaris, ei rei illos operam dare, ut perfecti ἐν κόσ-
μῳ ἁβέοι evadant. Argui enim hi erroris proprie non possunt,
cum sua sponte errent, ut pote qui jura Dei cognoscentes, quod,
qui ista faciunt, morte digni sint, nibilo tamen minus ista faciunt non
solum, sed & assensum facientibus præbent. Rom. I. v. 32.

A

§. III.

Ὁφθαλμὸς πρὸς
ἑνὸς.

§. III. Horum censui nisi adnumerandi sunt, non longe tamen ab iis distant, qui ad gloriam, victum aut cætera hujus vitæ commoda venanda, studia sua dirigunt; neque excusandi, quando vana distinctionis inter scopum *primarium* & *secundarium* applicatione, à Satana decepti, secundarium sibi esse putant, quorsum oculos omnesque ingenii vires intendunt.

Præjudicium
ex multitudi-
ne errantium.

§. IV. Deplorandus est magis error eorum, qui iusta quidem sequi decreverunt, oculisque in verum scopum de-
fixis viam aggrediuntur; multitudine tamen errantium, quos eodem secum tendere arbitrantur, in devia, istorum immixti turbæ, vel inscii abducuntur & inviti, semperque discantes nunquam ad veritatis agnitionem perveniunt.

Scopus insti-
tutus.

§. V. Sed quisnam omnes enumerabit *μεθοδείας καὶ ἀπάτας*? quæ quidem pericula angustæ semitæ adaugent, attentumque & vigilem requirunt viatorem. Paululum nos de vera salutis via acturi, spectabimus nonnulla, ad methodum studii Theologici recte instituendi pertinentia. Si quis multa deesse viderit, adjunget, quod adjungendum censebit; quæ properantibus nobis obvia fuere, proponimus, credentes, paucis sapienti multa dici posse, nec dictum iri unquam, quæ omni ex parte dici possunt.

CAPUT

CAPUT I. DE VERO VERÆ THEOLOGIÆ STUDIO IN GENERE.

§. I.

Theologia cum derivatur a λόγῳ περὶ τῶ Theologia,
Θεῶ, stultum sane foret, per λόγον in- quæ in verbis
telligere externum modo sermonem, tantum con-
ore prolatum, aut chartæ inscriptum, sistit, est μα-
fine habitu mentis recte de Deo re- ταολογία.
busque divinis cogitandi, sentiendi,
judicandique. Quid enim λόγῳ si-
ne λόγῳ, seu sermo sine ratione? nisi
Psittacorum garrulamentum. Jam,

Apostolorum tempore ματαολογίαν ejusmodi pro Theologia
venditam esse, Paulus testatur 1. Tim. 1. v. 6. 7. asserens; quos-
dam varie de variis quæstionibus disputantes, *divertere ad*
ματαολογίαν, volentes esse legis Doctores, quum non intelligant,
que loquuntur, nec ea, de quibus asseverant. Si definitio horum,
Matæologorum petenda est ex antecedenti descriptione, &
omnes isti hoc titulo insigniendi, qui a scopo & fine mandati,
qui est *eharitas ex puro corde, & conscientia bona, & fide non ficta,*
aberrant ad varias disceptationes; heu! quantus eorum nu-
merus inveniri poterit!

§. II. At vero nostrum quia est, veræ Theologiæ se-
mitas delineare; præsupponimus, eam esse HABITUM MEN-
TIS PRACTICUM, juxta rerum divinarum indolem recte
sentiendi, dicendi, atque agendi. Quarum partium si quid
vero Theologo potest non inesse, dicendi est facultas; mu-
tum enim, quod impedit, esse Theologum? rectè vero senti-
endi agendique facultatem à Theologo vero separari non
posse,

Theologia
vera est habi-
tus mentis
practicus.

posse, inde patet, quod unâ remotâ simul & altera tollatur, ipse autem Theologus esse nequeat.

Quod ab omnibus orthodoxis concessum præsupponitur.

§. III. Hæc ex communi sententia Theologorum orthodoxorum præsupposita, suppediabant quoque delineamenta quædam veri studii Theologici, illuc spectantis, ut κατὰ Θεόν, sentire, agere, loqui discamus. Gerhardus in Ilagoge ad studium Theologiæ procem: *Theologia studium est ignorantie in rebus spiritualibus nobis connata, atque ἀταξίας in affectibus herentis remedium, ad sanctitatis & pietatis studium ὁρμητήριον, quotidie Deum in verbo audiendi & cum Deo per preces colloquendi medium, adeoque sanctissime & beatissime illius societatis, quam in cælo expectamus, quoddam præludium. Dignitas ejus a Deo, utilitas a pietate, necessitas a salute nostra æstimanda.*

Αἰδώς Θεοῦ δύναμις καὶ θεϊότης, non terminis solum memoriz mandatis, sed sensu quoque spirituali percipiendæ sunt.

§. IV. Infinitæ bonitatis divinæ communicativæ est, quod αἰδῶς καὶ αὐτῆς δυνάμεις καὶ θεϊότης, non verborum tantum sono nobis enarrata sit, terminis quibusdam technicis inclusa, auribus memoriæque mandandis; sed quod intimo cordis sensu percipiendam, gustandam, palpandam, hanc nobis patefecerit, & communicaverit. Non enim credendum, inanes sine rebus voces, & Catachresticas tantum locutiones esse, quibus divinum verbum de facultatibus αἰσθητηρίων πνευματικῶν, & de αἰσθήσει spirituali utitur (Conf. Heb. V. 14. Philipp. I. 9.) inquit Aët. XVII. 27. Deum sic velle queri ab hominibus, ut eum inveniant & palpent, (εἰ ἄρα γε ψηλαφήσειαν καὶ εὗροιν) quoniam non longe abest ab unoquoque ipsorum. Quorum, nescio, anne referri possit illud Johanneum I. ep. I. ubi in plerophoria doctrinæ, quam prædicabat, dicit, manus suas palpas-
se hoc de verbo vitæ, quod auditoribus suis annunciabat.

Fideles Deum palpant.

Vocem ejus audiunt.

Speciem ejus vident.

Ab eo discunt.

§. V. Joh. V. 37. Christus Judæis infidelibus exprobrat, quod patris cœlestis vocem nunquam audierint, neque speciem ejus viderint, & verbum ejus non habuerint in ipsis manens. De iis autem, qui verbum Dei habeant, inquit: Joh. V. 45. quod audiendo a patre discant, & ita sint ΔΙΑΚΤΟΙ ΤΟῦ ΘΕΟΥ, & Cap. XIV. 7. quod videant Patrem.

§. VI.

§. VI. Quemadmodum igitur seipsum sensibus spiritua-
libus filiorum suorum Deus manifestat, sic omnia quoque at-
tributa sua efficaciter & communicative hominibus, pro eo-
rum conditione, offert. Quisnam justitiæ divinæ sensus in
Davide fuerit, Psalm. v. c. sextus & trigessimus secundus, testan-
tur. Ad gustandam autem benignitatem divinam idem ho-
mines, Ps. XXXIV. 9. invitat; & gustatam eam esse ab audi-
toribus suis, non dubitat Petrus 1. e. II. 3. *Sapientia divina eum*
in finem emittitur e sanctis cælis, & à throno gloriae divinæ, ut præ-
sens versetur cum hominibus in labore ipsorum, & hi cognoscant, quid
gratum sit apud Deum. Sap. IX. 10.

Sensus justitiæ divinæ.

Gustus suavitatis divinæ.

Communicatio sapientiæ divinæ.

§. VII. Eodem modo gustant veri fideles dona cælestia,
jucundum Dei verbum, ac virtutes futuri seculi Ebr. VI. 4. 5. instar
enim cibi & potus ipsis suppeditatur hoc manna cæleste, hæc
aqua vitæ. Joh. cap. IV. cap. VI.

Gustus dono-
rum cælestium.

§. VIII. Hinc videre est, veram rerum Theologicarum
cognitionem à sensu procedere ad intellectum, nullamque
dari veram earum ideam, ubi non spiritualis fuerit oculus.
Verumne enim de divina justitia conceptum esse credis pec-
catoribus obstinatis? aut de misericordia, qui ea ad confor-
tandam malitiam suam abutuntur? aut de spiritualitate, quo-
rum mens, in corporibus unice defixa, ne de propria quidem
anima unquam sollicita fuit?

Cognitio
Theologica
spiritualis
procedit à
sensu spiritu-
ali ad intelle-
ctum spiritu-
alem.

§. IX. Eadem est ratio rerum infernalium, quippe qua-
rum vitiositas non potest discerni & debito modo observari,
ni protrahantur in lucem, omnis veræ ideæ genitricem. In
tenebrosam enim foveam, serpentibus refertam, abstrusus qui
fuerit, eo magis gelida sociorum cute delectabitur, quo ma-
gis eorum morsu sanguis inflammabitur, medicum judicans
interemptorem suum. Accedit, quod à *φάρμακον* hoc regnum
torpido quodam sopore incolas suos opprimat, suavisque
somnia delectationibus à vulnerum cura & contempla-
tione sensus abducatur.

Sic quoque
cognitio pec-
catorum.

§. X. Eandem sententiam fovisse Augustinæ confes-
sionis auctores, undique patet. Semper *otiosam* & experientia

Testimonium
Apol. A.
Conf.

vacuam Pontificiorum Theologiam redarguunt, & ad sensum & experientiam Theologicam provocant. Apolog. Aug. Conf. art. de Justif. *Donec humanus animus OTIOSUS EST, NEC SENTIT iram aut iudicium Dei, fingere potest, quod velit Deum diligere, &c. &c.* Deinde: *Tota hæc res conficta est ab OTIOSIS hominibus, qui non norunt, quomodo contingat remissio peccatorum &c.* Nunquam possunt experiri. quid sit fides, & quam sit efficax.

Testimonium
Calovii.

§. XI. Calov. Isag. L. 2. cap. 4. *Tertium requisitum est tentatio, quæ nihil aliud est, quam exploratio quædam practica nostri profectus in Theologia, dum vel ab infirmitate carnis nostræ sollicitamur, vel cruce divina probamur, vel vibrationi Satanae subijcimur, quo fides nostro confirmator reddatur, bonique evadamus Practici Theologi. Tentatio & mentem informat, & voluntatum perficit. MENTEM informat, quia vexatio dat INTELLECTUM. Eccl. XXVIII. 29. & παθήματα. Non tentatus vero qualia SCIT? Syr. XXXIV. c. XLI. Ubi ergo multum crucis, ibi multum LUCIS. Tentatio est quidam veluti SENSUS SPIRITUALIS, ET EXPERIENTIA ORACULORUM DIVINORUM PRACTICA. Docet enim tentatio non solum SCIRE, sed etiam SENTIRE, ET EXPERIRI certitudinem, veritatem, suavitatem, efficaciam & consolationem verbi, quod id sapientia sit supra omnem sapientiam: dicente Luthero super Psal. 118. Facit, ut SENTIAMUS IN EXERCITIO VERÆ POENITENTIÆ Dei iustitiam, ac iram, ut GUSTEMUS in exercitiis fidei & invocationis Dei bonitatem ac misericordiam Os. XXXIV. 9. 1. Pet. II. 2. ut prægustemus in verbi deliciis & divitiis venturi seculi bona, virtutes & gloriam. Ebr. VI. 4. Tentationibus carere non posse studiosum Theologiæ, docet Syr. II. 1.*

Differentia
inter cognitionem
experimentalem
& historicam

§. XII. Hinc & irrogenitis aliquo modo conjicere licet, quanta sit differentia inter cognitionem vivam experimentalem, & historicam; tantam sc. quantam inter figuram hominis & hominem ipsum, nullius autem hominis lingua sufficienter explicabilem; idque non solum ratione causæ efficientis, conditionis subiecti, fructuum, aliorumque, quibus toto cælo differunt, sed & ratione formæ ipsius & cognoscendi modo. Quinimo tanta non est diversitas conceptuum cæci & visu præ-

præditi de coloribus, eorumque diversitate, quanta est differentia conceptuum Theologicorum, qui sunt in vero Theologo, & in Theologastro, quamvis hic in omnia verba vera Theologiae systematis jurasset.

§. XIII. Patet quoque exinde, quam inseparabiles in Theologicis sint vera scientia & affectus congruus, cognitio recti & actio seu executio. Quoniam enim omnis fere Theologia illuc credit, ut de benevola à Deo per Christum inchoata instauratione, atque æterno in refragantes zelo, agat; certe nec miseriæ suæ magnitudinem, nec instaurationis beneficium agnoscere dici potest, qui nullo neque mali affligentis tædio, neque beneficii promissi desiderio efficaci afficitur. Unde, qui, peccato vere agnito, vel eo delectatur, vel eam pestem non detestatur; ille tibia quoque fracta, de acquisita ad saltandum habilitate lætabitur, alteramque volens comminuet.

In Theologicis inseparabilia sunt, vera scientia & affectus congruus, cognitio recti & executio.

§. XIV. Supervacaneum igitur credimus fore, si prolixa demonstratione probaremus, recte agendi facultatem ad habitum Theologicum requiri quam maxime; cum rei ipsius natura illud edoceat. Hinc citante Gerardo in tract. de meth. stud. Theol. rectissime Rabbini: *Esse sapiens factis, non verbis. Sapientia enim, que est in factis, proderit tibi in futuro seculo; sed que in verbis tantum, hic remanet.*

Recte agendi facultas requiritur ad habitum Theol.

§. XV. IDEM IBID. Capite II. *Quamvis studium pietatis ab omnibus omnino Christianis requiritur: cum primis tamen ac speciali quadam ratione in illis, qui Theologiae suam adduxerunt operam, ac ad Ministerium Ecclesiasticum aspirant, vel eo jam tum funguntur, vigere debet morum honestas, vitæ integritas, seria ac sincera pietas.* 10. Initium sapientiæ timor Domini, dicit Psalter Regius Psal. CXI. v. 9. Ergo ubi non est verus Dei timor, sincera pietatis fundamentum, ibi vera ac cælestis sapientia non habet locum. 2. Iacobus cap. III. v. 15. distinguit inter sapientiam spirituales & carnalem. Illam vocat ἀνωθεν κατερχομένην, eamque sic describit, quod sit αἴνη, εἰρημική, ἐπιεικής, εὐπειθής, μυσὴ ἐλέως, καὶ καρπῶν ἀγαθῶν, ἀδιάκριτος, καὶ ἀνυπόκριτος, hanc vero vocat ἐπί

Testimonium Gerardi.

ἐπίγειον, ψυχικὴν καὶ δαιμονιώδη. Ergo ubi non apparent isti fructus & proprietates cœlestis sapientiæ attributæ, ibi ipsa quoque cœlestis sapientia non habet locum. 3. In malevolam animam non intrabit sapientia, nec habitabit in corpore subdito peccatis, inquit autor libri Sap. I. 4. Ergo ubi peccatis dominium conceditur, ibi cœlestis sapientiæ acquisitio frustra speratur. 4. Spiritus S. est VERUS ET INTERNUS ILLE DOCTOR, qui ducit in omnem veritatem, Iob. XVI. 1. Iob. II. 27. Carhedram in cœlo habet, QVI INTUS DOCET. Atqui non habitat in corde peccatis subiecto. 5. Qui in tenebris peccatorum ambulat, easque amat, non potest ad lucem spiritualis cognitionis aspirare; unde graviter pronunciat Apostolus 2. Cor. IV. 4. quod Deus huius seculi excœcet mentes infidelium, peccatorum sc. tenebras amantium, ne fulgeat illis illuminatio Evangelii gloriæ Christi. 6. Vera Theologia in AFFECTU potius, quam in nuda cognitione consistit. Scal. ex. 148. sect. 4. similiores nos esse Deo Opt. Max. bonitate, quam sapientia, asserit. Confitentur se nosse Deum, sed factis negant, inquit Apostolus de Pseudo-Theologis & Pseudo-Christianis. Tit. I. 16. ex quo evidenter colligitur, quod vera & salutaris cognitio non solum in verbis, sed in factis consistat, non in sola confessione oris, sed etiam in affectu cordis & executione operis. 7. Surge qui dormis, exurge à mortuis, & Christus te illuminabit, dicit Apostolus Ephes. XIV. Ergo vera & salutaris illuminatio non potest habere locum in illis, qui lethargo animæ oppressi, mortuis operibus peccatorum delectantur.

§. XVI. Neq; aliter sentit Calovius in Isagoge ad Theologiam L. 2. p. 51. Spiritus Sanctus VERUS ET UNICUS DOCTOR non habitat in corde peccatis subiecto, Iob. XVI. 13. 1. Iob. II. 27. Mundus non potest accipere Spiritum veritatis Iob. XIV. 17. Theologia studiosus versatur circa sapientiam cœlestem, quæ non carnalis est, sed spiritualis & sancta Iacob. III. 15. Cujus initium est timor Domini, Ps. II. 9. Prov. I. 7. cap. IX. 10. (4) Theologia non consistit in mera cognitione, sed affectu & praxi. Res nostræ religionis, ait Justinus, non in verbis, sed in factis consistunt. (5) Beatus, qui Scripturas convertit in opera, ajunt veteres: hoc si sciveritis, ait Christus, beati, si feceritis. Discipuli ergo Christi sic scrutantur

ri

ri debent scripturas, ut easdem in praxin convertant, & quod sciunt, faciant. (6) Econtra vero non intrant sapientia in animam malignam, nec habitat in corpore peccatis subdito. Sap. I. 4. Qui ergo peccatis indulget; Sapientie domicilium fieri nequit. (7.) Ut Levita, priusquam ingrederentur in tabernaculum, ablui debebant, Exod. XXX. v. 18. 1. Reg. VII. v. 23. 2. Par. IV. v. 2. sic veræ sanctificationi & purificationi vitæ studere debent, qui aliquando in tabernaculis Domini ingredi & egredi volunt.

§. XVII. Quandoquidem vero & dicendi habitum requisivimus in Theologo, paucis adjungendum censemus, non alium nos intelligere, quam eum, de quo Paulus gloriatur. 2. Cor. IV. v. 14. inquit: Quoniam habemus eundem spiritum fidei; secundum illud, quod scriptum est; credidi, & ideo locutus sum: nos quoque credimus, quare etiam loquimur. Et 1. Cor. II. v. 13. Loquimur (sapientiam Dei) non sermonibus, quos docet humana sapientia, sed quos docet Spiritus S.

Dicendi facultas.

§. XVIII. Hæ autem facultates omnes tanto ἀκριβέστερον in Theologo requiruntur, quanto fastigium Theologiæ figur sublimius, quam Christianismi communioris. Hinc non in Theologo sufficiunt habitus exercitari, sed exercitiores desiderantur, quo possit demonstrare, & explicare, & defendere fidum sermonem, qui in docendo adhibetur, & cohortari sana doctrina, & contradicentes refellere. Tit. I. 9.

Ἀκριβέστερον
Theologiæ,

§. XIX. Hæc de natura veræ Theologiæ dixisse, satis est: præsertim cum in sequentibus quædam prolixius sint diducenda; & quæ jam dicta sunt, satis superque evincant, non omnem studii Theologici partem lectione absolvi, & eum, qui illud ingressurus sit, in ipso veritatis limine obvia sibi invenire multa & afficienda & efficienda, quæ non intromittant nisi primo certamine probatum, nec intromissum desidem speculatorem ferant, quem non ejiciant foras.

Theologia agilem requirit discipulum.

CAPUT II. DE ORDINE STUDII THEOLOGICI.

§. I.

Theologiae
studium, om-
nium Christi-
anorum est.

Studium Theologicum non uni atque alteri Ecclesiae Christi membro solum competere, sed omnium omnino esse Christianorum, nullosque nisi veros veram Theologiae studiosus regnum Dei intrare posse; si vis vocis spectetur, res est in propatulo. Sed quia verba valent, ut nummi; in strictiore significatione & nos hanc vocem adhibebimus, intelligentes per studium Theologicum, quod ad distinctam *ἀκριβειαν* quandam redigitur, ut ita etiam per habitum sensus exercitari acquirantur ad discretionem boni & mali, quo quis aliis quoque eo exquisitius Dux & Doctor praesse possit. Quanto igitur majus est adificium, quod sibi Theologiae Studiosus exstruere allaborat, quam casula, quae Laicis vulgo assignantur; tanto firmitus sine dubio ponendum est fundamentum ex principiis architectonicis Christi Math. VII. v. 24.

Primum The-
ologici studii
elementum
est *μετάνοια*.

§. II. Quodnam vero hoc fundamentum sit, verbis maxime perspicuis explicat Paulus Ebr. VI. v. 1. definiens illud, *θεμέλιον μετάνοιας ἀπὸ νεκρῶν ἔργων*, quod in praecedenti versu 12. cap. V. nominarat: *τα τοιχεῖα τῆς ἀρχῆς τῶν λογίων τῶ θεῷ*. Quemadmodum igitur aliorum se ludibrio exposuitur esset, qui elementorum & primarum litterarum ignarus, vel ipse legere, vel alios legendi artem docere vellet: sic omnium infernalium spirituum cachinno deluditur, qui sine vero poenitentiae fundamento, primi hujus Christianismi & Theologiae elementi inscius ac imperitus, divinum quendam sacrorum studiorum profectum sperat.

Ad id ipso
exercita.

§. III. Quia quaestio hujus loci non est de eo studii Theologici, five genere five parte, quod tantum in addiscendis definitionibus, distinctionibus, dictis, objectionibus, refutationibus, exercetur: per se liquet, nos facile lar-

largiri, etiam impœnitentem naturali quadam diligentia ad magnum ejus fastigium posse pertingere. Sed hoc monendum, quoniam de nucleo simul cum nuce nobis sermo est; quod, pœnitentiam totius studii Theologici fundamentum & elementum nominantes, non loquamur de ea, quatenus definitionibus descripta, sed præcipue, quatenus definitio ejusdem praxi ipsa à Theologiæ cultore exercenda, & cordi applicanda est. Itaque volumus, recte quidem agere, qui & elementi hujus definitionem, distinctiones, probationes addiscat; veruntamen id præprimis curæ ipsi esse debere, ut, quæ verba cognovit, horum sensum in spiritu & veritate exercent.

§. IV. Hujus rei *absolutam* necessitatem perspicimus ex testimonio Pauli 1. Cor. II. v. 14. *animalis homo non est capax eorum, quæ sunt Spiritus Dei: sunt enim ei stultitia, nec potest ea COGNOSCERE, quia spiritualiter judicantur.* Cum ergo omnem operam & oleum perdat, quicquid impendit, ad cognoscendas res Theologicas, quatenus vere spirituales, quisquis *animalis* adhuc, nec de spiritu spiritualis factus & regeneritus; nullus sane labor in jaciendo probe pœnitentiæ fundamento, tanquam vero regenerationis circulo impensus, frustraneus est æstimandus: quid, quod per omne ædificationis tempus in corroborando hoc fundamento continuandum est. Continuandum tamen dicimus, non in pœnitentia ab operibus mortuis, sed quotidiana *peravolas* renovatione. Alias repetenda essent opera mortua, quod à regenito absit, 1. Joh. III. v. 9. aut justificati per Christum, peccatores censendi essent, & Christus peccati minister, quod etiam absit! Gal. II. v. 17.

§. V. Idem evincit *illuminationis* ordo: Nam Spiritus Sancti hanc operationem initium sumere novimus ab arguendis peccatis. Joh. XVI. v. 8. Hoc primo lumine ad cognoscendas tenebras admissio, Deus illuminat quoque oculos ad cognoscendam spem vocationis, & divitias gloriæ hæreditatis ipsius in sanctis. Quamdiu vero efficaciz lucis hujus primæ resistitur, frustra diei splendor speratur. Quæ res tota pro-

Absolute necessaria.

Spiritus S. in illuminando prius arguit peccata.

Testimoniæ Augustinæ Confessionis.

ticulo de justificatione & fide justificante; ostendens, nullam Christi veram agnitionem dari, nisi in corde contrito ortam.

Formul.
Concord.

§. VI. Eandem sententiam professi sunt autores Formulæ Concordiæ articulo de libero arbitrio, respondentes primo in epitome: pag. 579. ad propositum statum controversiæ: *An propriis viribus homo, antequam per spiritum Dei fuerit regeneratus, possit sese ad gratiam Dei applicare &c.* De hoc negotio hæc est fides, doctrina & confessio nostra: quod videlicet hominis INTELLECTUS & RATIO (NB. non quæstio est hoc loco de voluntate & assensu, de quibus §. seqq. dictum est) in rebus spiritualibus prorsus sint cæca, nihilque propriis viribus INTELLIGERE possint. &c. Deinde in uberiore Declaratione p. 656. seqq. Credimus, quod hominis non renati INTELLECTUS, cor & voluntas, in rebus spiritualibus & divinis ex propriis naturalibus viribus PRORSUS NIHIL INTELLIGERE, credere, amplecti, cogitare, velle &c. possint p. 657. Primo etsi HUMANA RATIO, seu NATURALIS INTELLECTUS hominis obscuram aliquam notitiam illius scintillulam reliquam habet, quod sit Deus, tamen adeo ignorans & perversa est ratio illa, ut etiam si INGENIOSISSIMI ET DOCTISSIMI HOMINES IN HOC MUNDO, evangelium de Filio Dei & promissiones divinas, de æterna salute, legant vel audiant: tamen ea propriis viribus PERCIPERE, INTELLIGERE, credere & veraciter statuere nequeant. Quin potius quanto diligentius in ea re laborant, ut spirituales res istas sue rationis acumine indagent & comprehendant; TANTO MINUS INTELLIGUNT & credunt, & ea omnia pro stultitia & meris nugis & fabulis habent, priusquam a Spiritu S. illuminentur & doceantur. Quid autem per illuminationem intellectus intelligant, explicant iidem pag. 673. Sic Deus trahit hominem, ut ex intellectu cæcato, illuminatus fiat intellectus. Quando autem hæc immutatio fiat, indicant pag. 675. Hoc enim certissimum est, in vera conversione immutationem, renovationem & motum fieri oportere in hominis intellectu, voluntate & corde. Quo ordine hoc fiat, sequentibus verbis docent: ut nimirum hominis mens peccata agnoscat, iram Dei metuat, à peccato sese avertat, promissio-

nem

nem gratia in Christo agnoscat & apprehendat, pias cogitationes animo agitet, bonum propositum habeat, atque diligentiam in moribus suis regendis adhibeat, & contra carnem pugnet. Ubi enim nihil horum sit, ibi procul dubio non est vera conversio, & per consequens, nulla immutatio intellectus, nullaque illuminatio.

§. VII. Ex his liquet, nullum omnino dignum studii theologi progressum, ante actam pœnitentiam & veram mentis conversionem ad Deum, sperandum esse. Unde quisquis ad hocce studium animum applicuerit, de elementis his addiscendis prope sit sollicitus, nec unquam plus satis se addidicisse credat. Quicquid sive legat, sive audiat, illud applicet; eaque potissimum legat, audiatque, quæ huc faciunt, ut stabiliatur in mente propositum, faciendi voluntatem Patris celestis. Namque hoc firmato iudicio, aptus esse incipiet, ad cognoscendum, quanam verba ex Deo, quanam ex eo, non sint. Joh. VII. v. 17.

Nullus studii Theologici progressus ante actam pœnitentiam sperandus.

Illuc omnia sive lecta sive audita sunt applicanda.

§. VIII. Quamplurima hic sunt præstigiæ genera, quibus Satanas ingredientem per angustam hanc portam eludere conatur; ideoque summa cum diligentia cuiusvis disquirendum est, verane an ficta fuerit, quam egit, pœnitentia? quanam propositi? quanam morum? quanam totius vitæ generis secuta sit immutatio? De quibus specialia hoc loco ponere κριτήρια, instituti ratio non permittit.

Machinationes Satanæ.

Examen institnendum, an vere acta pœnitentia.

§. IX. Hæc si minus recte se habent, oculusque malus adhuc est, totum corpus erit tenebrosum. Si enim lumen, quod in ipso est, tenebræ sunt, ipsæ tenebræ quantæ? Matth. VI. v. 23. Et si viam adhuc odit, quid, nisi odorem mortis, ex verbo vitæ haurire poterit? 2. Cor. II. v. 16.

Cui hæc lux non oborta est, in tenebris ambular.

Si vero recte hæc omnia? ulterius progrediendum, at tamen caute. Docet hoc Petrus 1. Epist. II. v. 2. jubens, ut modo geniti in Christo infantes lac illud sermonis sincerum expectant, ut per illud crescant, quippe qui gustarint, quod bonus sit Dominus. ὡς ἀρτιγέννητα βρέφη, τὸ λογικὸν ἄδολον γάλα ἐπιποθήσατε, ἵνα ἐν αὐτῷ αὐξηθῆτε, ἑπεὶ ἐγεύσασθε, ὅτι χρυσὸς ὁ Κύριος.

Regenito infanti crescendum.

Etiā qui-
dam, qui gu-
staverunt sua-
vitatem Do-
mini, sunt
modo nati in
Christo in-
fantes.

§. X. Duo in hoc dicto ad propositum nostrum notan-
da veniunt. Primum est, quod etiam nuper geniti in Chri-
sto infantes gustaverint, quod bonus sit Deus. Unde sequi-
tur, quod iis, quibus idem cum auditoribus Petri accidit,
sc. ut gustent jucundam suavitatem Dei, non conveniat, cre-
dere, se cum Paulo in tertium cœlum abreptos fuisse, viros-
que jam robustos esse: sed, quod tutius multo sit, assidua in-
firmitatis meditatione à præsumptione animum præservare, vi-
resque non in pace, sed in pugna probare.

Infantibus
lac convenit,
non solidus
cibus.

§. XI. Alterum, quod verba citata docent, est; unde virium
spiritualium & cognitionis incrementum infantibus in Chri-
sto petendum? Scilicet non statim cibo solidiori sollicitandus
est stomachus, sed qui ætati huic convenientior est, lacte
nutriendus. Hinc viderint, quantum à scopo aberrant, qui
primis studiorum annis per varia inutilium quæstionum sen-
tietata spatiantur, & quicquid fructuum in iis occurrit, deglu-
tiunt temere.

Secunda le-
ctio studiosi
Theologiæ,
fides.

§. XII. Quænam vero prima, post pœnitentiam à mor-
tuis operibus, addiscenda lectio sit, Paulus indicat citato lo-
co: Ebr. VI. 1. secundo ordine collocans fidem in Deum: Non
quatenus hæc definitionem quadam describitur, sed quatenus
jam per regenerationem in corde accensa, quotidiana praxi
exercetur. Cui quidem negotio nullus dies, nulla hora, de-
erit, quin occasionem præbeat. Non impune enim transfu-
gam è castris suis abire permittit Satanas, quem non vel pol-
licitationibus vel minis revocare sategerit. Horum quicquid
adhibuerit Sophista ille versutus, ipsa, & MEDITATIONI Jes.
XXVIII. 19. & ORATIONI Ps. XVIII. 7. ansam dabit TEN-
TATIO. 1. Pet. V. 8.

Oratio, Me-
ditatio, Ten-
tatio.

In tentatione
exercetur fi-
des.

§. XIII. In hac arena quomodo crescat, & exerceatur fi-
des, quam optime explicuit *Apologia Augustana confessionis* arti-
culis de *Justificatione & impletionem legis*. Quæ omnia huc re-
ferre quia nimis prolixum foret, unicum hoc addemus, quod
pag. 86. reperitur: *Fides illa, de qua loquimur existit in pœnitentia,
hoc est, concipitur in terroribus conscientie, qua sentis iram Dei ad-
versus*

versus nostra peccata, & quarit remissionem peccatorum, & liberari a peccato. Et in talibus terroribus, & aliis afflictionibus, debet hæc fides crescere & confirmari. Quare non potest existere in his, qui secundum carnem vivunt, qui delectantur cupiditatibus suis, & obtemperant eis. Quare fides illa, quæ accipit remissionem peccatorum in corde perterrefacto, & fugiente peccatum, non manet in his, qui obtemperant cupiditatibus, nec existit cum mortali peccato.

§. XIV. Hæc schola, hæc academia veræ Theologiæ est, Academia in qua ad profectum optatum ferimur, aptioresq; reddimur ad veræ Theol. percipienda mysteria Dei, de quibus tantum percipimus, quantum in hoc exercitio proficimus.

§. XV. Dicendum adhuc restat de illo studii Theologi-Instituende ci ordine, quem in libris legendis & disciplinis addiscendis ob-lectionis ordo. servandum putamus. De quo in specie quidem in sequentibus capitibus agitur, in genere autem præmonendum censemus, necessaria præferenda esse utilibus, & hæc jucundis. Verum quo compendiosior hæc regula est, tanto prolixioris est applicationis.

§. XVI. Ancilla Theologiæ cum vocetur sapientia huma- Sapientia hu- na, Dominam sequatur pedissequa necesse esse. Sed Biblica mana. utrum lectio, an vero methodica sit præmittenda, dubitari so- Lectio Bibli- let. Coniungi hanc cum illa sine dispendio posse existimamus, ca. dummodo analogia fidei ex Scriptura S. ipsa hauriatur, non ex Systematica. systemate solo inferatur. De utraque in sequentibus dicemus.

CAPUT III. DE STUDIO BIBLICO.

§. I.

TRiplex in huius Paschatis sacrificio consumitur. Lectio Bibli- labor: primus in mactando, coquendo, ac præ- ca Paschati parando: alter in comedendo: tertius in condi- comparatur. endo illud amaris Ægypti. Primus erat patris fa- milias, alter omnium, tertius conjunctus erat cum

cum secundo, nisi quod per naturam lactisugii infantes inde fuerint exempti. Mactatio, pellis detractio, coctio, versio- nem & interpretationem nobis praefigurant. Comestio simpli- cem applicationem ad usum spirituales: Conditura cum a- maris Aegypti, applicationem terminorum scholasticorum & quaestionum Philosophicarum denotare potest. Utinam su- um sibi quisque hicumat officium, quo non nisi sancta sem- per integritate hoc sacrificium offeratur.

Scopus lecti-
onis confor-
mis fit scopo
scriptionis.

§. II. Omne, quod hac de re dicturi sumus, ex eo, quod jam dictum est, patet. Infantes ergo qui sunt in Christo, ex cornu hoc copiae ἀδολον γάλα sibi hauriant, duriores cibum haud invidiosi adultioribus relinquentes. Eum igitur in finem dirigant lectionem sacri codicis, in quem à Spiritu S. di- recta est scriptio ejusdem, sc. ut sit utilis πρὸς διδασκαλίαν, πρὸς ἔλεγχον, πρὸς ἐπανόρθωσιν, πρὸς παιδείαν, τὴν ἐν δικαιοσύνῃ. Quicquid igitur ex his sibi primo necessarium, juxta illud, quod dictum est cap. 2. invenerint; primo quoque loco qua- rant, lubentesque praetereant, vel quod ad talia non spectet, vel quod eo applicari non possit.

Διδασκαλία.

§. III. Cum primum ergo quibus sibi sit conscius, se vo- luntatis divinae inscium esse, τὰ πρὸς διδασκαλίαν quaerat; quod si fecerit, ejusmodi quid ubivis, vel uberius explicatum, vel argumentis demonstratum, vel similitudine quadam decla- ratum, vel exemplo probatum, inveniet; id quod brevibus verbis comprehendit Paulus: 2. Tim. II. 19. *Desistat ab injustitia, quisquis nomen Christi nominaverit.* Hanc doctrinam si probe pro- beque menti imprefferit, jam bellum intestinum sentiet; quod necessitate quadam coget ipsum quaerere ea, quae ad ἔλεγχον rationis perfracta, ἐπανόρθωσιν voluntatis perversae, & παιδείαν affectuum depravatorum faciunt. Atqui huic studio, cavebit, ne nimis breve tempus impendat.

ἔλεγχος, ἐπα-
νόρθωσις, παι-
δεία.

Objectioni
occurritur.

§. IV. Sed ad pietatis profectum, inquires, non studi- orum haec spectant. Verum erras, mi homo. Nonne im- posterum, si aliis aliquando magister fueris praeposendus, in his praecipuus tibi labor impendendus erit, ut hanc verbi di- vini

vinī virtutem, fidei tuæ commisis, applices? Quā autem ratione hoc fieri debeat, & quomodo oporteat Episcopum *dehorta-
μαίν τὸν λόγον τῆς ἀληθείας*, 2. Tim. VI. 15. qui illud addisces, nisi eo, quo Paulus, modo? quem explicata 2. Cor. I. 4. inquit: *Benedictus esto Deus ac Pater Domini nostri Jesu Christi, Pater ille miserationem & Deus omnis consolationis: consolans nos in omni afflictione nostra, ut possimus in quavis afflictione positos consolari, ea ipsa consolatione, qua nos ipsos consolatur Deus.* Eaitaque recte auditorum tuorum animis applicabis, quorum virtutem menti tuæ applicatam expertus es. En! tantum te in studio Theologico proficere, quantum in pietate.

§. V. Quia vero & huic scopo ordo quidam lectionis instituentæ determinandus est; optime sibi consulat, qui maxime perspicuos, & nulla difficultate obscuros Sacri Codicis libros, primo legendos sibi elegerit; neque peccabit, si hujus rei examen ex suo judicio & cordis sensu instituet. Sed nec a scopo aberrabit, cui, absoluto N. Testamento, integra Biblia continua lectione perlustrare est animus. Si quoque peractum opus repetierit aliquoties, impensī laboris nunquam eum pœnitebit; hoc solum observato, ut scopi præfixi memor, in locis difficilioribus non immoretur, sed protinus pergat, non omnia una vice perscrutaturus.

§. VI. Ab hoc scopo non erit alienum, sed permagnæ potius utilitatis, si studio Biblico jungatur Philologicum; si conjungi demum possunt, quæ indissolubili fere vinculo sunt connexa. Verum etiam hic utiliora sunt præferenda utilibus, Græca Hebraicis, Hebraica Chaldaicis, Chaldaica Syriacis aliisque linguis orientalibus: quorum quicquid addidiceris, recte egeris, si non in vocabulis & regulis solum grammaticis hæseris, sed genium linguæ quasi familiarem & vernaculum tibi reddideris.

§. VII. Quoniam autem etiam ex cognitione Geographica, Historica, Chronologica ejus temporis, quo quisque scriptus est liber, adjumentum quoddam sapissimæ peti potest, ad comminuendum corticem; non raro illius ope destituetur

tuetur, qui nucleum esse vult, nuce ipsi integra. Quandoquidem vero non parum laboris huic studiorum generi a Theologiae studiosis sapientissimae impenditur, ei parti plurimum infumere praestaret, quae scopo generali maxime esset conformis. Anne quoque eo respectu Iosephus Livio, Sulpitius & Eusebius Salustio sit praefendus, nulla forsan disceptatione opus est.

Commenta-
m.

§. VIII. De commentariorum usu dicendum restat, sed praemonendum quoque: Ne quis perspicillo utatur, ubi ipsum Deus oculorum acie instruxerit, nec microscopio adhibito perlustret elephantem. Curiosa namque nimis rerum minutissimarum indagatio, confundit lectorem sapius, quam quaesitae eruditionis incrementum adfert. Ubi vero haerit Eunuchus Act. VIII. 31. tuto in subsidium vocari potest Philippus, sed Philippus, hoc est, vere Spiritus S. instructus interpres. Quisnam autem horum viae ducum delectus sit habendus, de eo Stephani Gausseni potius verba ex dissert. de Studio Theol. huc referam, quam mea; sunt vero haec: *Cum commentatores dico, eos intelligo, qui scripturam brevibus, & ad sensum literalem accommodatis observationibus illustrarunt, non, qui occasione scripturae scholas suas (quas vocant vulgo locos communes) in medium protrudunt; quibusque adeo libri sacri non tam sunt commentationum argumentum, quam praedictorum loci quidam arques indices: vel qui Scripturam S. per analyses, juxta Dialecticorum regulas, artificialiter resolvunt: nihil enim aliud sunt illa analyses, (ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ dico, nam & hic exceptio suam locum inveniat) quam, ut Iosephus Scaliger scire solitus erat dicere, portus ignorantiae, inanis loquacitatis campus, & ἀνὰ δόξας pabulum: nam, qui quemq; vel clarissimum versum in praedicatum & subjectum, & praedicati & subjecti adjuncta, tanquam in fila tenuissima diduxerunt, sibi aliquando belli homines videntur, cum sint saperda meri? quod enim tanto conatu, tanta circuitione verborum vix duodecim paginis concluderunt, id vir cordatus saepe verbo expediat.*

Regula her-
meneutica,

§. IX. Complures hic regulae hermeneuticae enumerari possent: De articulo fidei propria sede, de locorum parallelorum

telorum mutua collatione, de concordantiarum (ui dici solent) usu, aliisque quam plurimis. Sed quia id, quod sacra Scriptura cum aliis libris commune habet, communibus hermeneuticæ artis regulis est dijudicandum; in spiritualibus vero sensus, per habitum in hoc campo exercitati, omnium artium regulas superant: tanto jam erimus breviores, quanto frequentiores hac de materia in omnium manibus editæ ab illustribus viris manuuctiones.

CAPUT IV. DE STUDIO SYSTEMATICO.

§. I.

Studium systematicum dicimus illud, quo articuli fidei, ex verbo divino haustæ, in certum ordinem, & ut dici solet, methodum rediguntur, unde & *methodicum* Theologiæ *studium* appellari potest. Quod, eodem modo, ut studium Biblicum, & ordine, qui primario Theologici studii scopo conveniat, & inchoandam est & continuandum.

Primario scopus principalis respiciendus est.

§. II. Quia igitur jam sæpius monitum est, ut lac sibi fumant infantes in Christo; eadem & hic observanda est regula. Si ergo, post veram mentis ad Deum conversionem, systema quoddam Theologiæ studiose est eligendum, cujus ductu meditationes instituat, & quod in succum & sanguinem vertat; equidem nullum aptius, nullum communi plerorumque Theol. studiosorum scopo convenientius novi, quam minorem Lutheri Catechismum. Taceo, quod tam sint pondera in aureo hoc libello, quam verba. Quot vero sint, qui pœnas dant contemti hujus Catechismi, cum auditoribus ipse, fuerit explicandus, ubi nullæ definitionum subtilitates, nullæ distinctionum tricæ locum inveniunt; tristis hoc docet experientia.

Convenientissimum Theologie tyroni Systema, Catechismus Lutheri minor.

Deinde En-
chiridia alia.

§. III. Hoc probe cognito, (cognitum autem esse ab iis, qui indignum adultis puerile hoc studium judicant, non credo) fat cito prolixiora eliguntur. Verum & hic delectus est habendus, nec statim in amplum se diffundere campum conducit; sed unicum ad manus sumendum, quod *nec sua tenuitate ex sanguine, nec sua prolixitate grave*. Qualia sunt, Chemnitii Enchiridion, Hutteri compendium, Hunnii epitome credendorum, seu, quæ præscriptæ methodo maxime conformes, Tabulæ Catecheticae Spenerianæ, ideoque merito hoc præcipue respectu præferendæ. Et quoniam omnis systematum lectio præprimis eo derigenda, ut facilius ex fonte ipso, qui est Scriptura Sacra, veritas hauriatur; præ ceteris talia seligenda sunt, quæ illuc potissimum tendunt.

Definitiones.

§. IV. Unum vero si quis crebra lectionis repetitione sibi familiare quasi reddiderit, bene egerit, utpote qui & refugii quotidiani in hoc genere locum sibi comparavit, & viam progrediendi ulterius. Rebus singulis ex Scriptura indagatis, definitiones quædam receptæ, memoriæ mandari possunt, sed summa adhibita cura, qua res definitæ cordi mandentur, & definitionis veritas experientia ipsa probetur. Quod si omisum fuerit, non nisi Philosophicam de rebus Theologicis descriptionem se addidicisse credat, memoriamque onerasse, non mentem excoluisse.

Distinctio-
nes.

§. V. Eadem regula circa distinctiones usitatas est observanda, & hæc sollicitudo, ut distinctionum fundamentum, in Scriptura Sacra & praxi religionis ipsa, perspiciatur. Quod enim hac basi non innixum fuerit, sive definitionum sive distinctionum nomine venditur, in schola Philosophica valeat quantum possit, in Theologicis Matæologia est vilissimi pretii.

Argumenta
probantia.

§. VI. Præprimis vero studendum, ut argumentorum probantium nervi & pondera menti imprimantur, una cum locis Biblicis, ex quibus desumpta. Non autem volumus, integrum eorum Catalogum uno eodemque modo esse tractandum; sed ejusvis loci Theologici locus præcipuus in Scriptura u-
nus

nus & alter præ reliquis est tenendus, ad quem ceteri, ut paralleli, referri & adscribi possint. Verum & hoc monere quam maxime necessarium est; non sufficere, si quis citata dictorum verba, sine antecedentium & consequentium per-
lustratione, legerit: sed in contextu aspicienda verba sunt, & videndum, numquid vel obstaculi vel roboris afferant, quæ vel antecedunt vel sequuntur; ne improvise quædam ob-
jectio neglectæ hujus regulæ pœnam sumat, dum tela, non prævisa, plus sæpe nocere solent, quam prolevitate sua pos-
sent alias.

§. VII. His recte peractis, sat amplam patet spatium ^{Systemata} in majoribus Systematum voluminibus exspatiandi; qualia ^{majora} sunt Chemnitii loci communes, Gerhardi loci Theologici, Brochmandi Systema; Cursus concionum, quas habuit per an-
num, iisque Theologiam absolvit, lumen Ecclesiæ nostræ Spenerus, aliaque. Quorum vero & hic delectus est habendus, ut semper præferatur, quod simplicitati Biblicæ, & hinc vere Theologicæ, maxime conforme fuerit.

§. VIII. Scholasticam quod attinet Theologiam, ad e-
am merito applicatur, quod ad Tit. I. v. 15. Paulus inquit: Mundis omnia sunt munda, immundis vero & infidelibus omnia sunt immunda. Qui in sacrario divino nihil, quod dis-
cat, amplius invenit, quæ sibi de Theologicis rebus Schola-
stici meteora fingant, perspiciat. Non autem potest aqua vitæ eum implere locum in vase quodam, quem implevit ven-
tus: experientia enim teste, tantum expellitur aeris, quan-
tum immittitur aquæ. Si qui equidem, exemplo beati Musæi Jenensis, peculiari judicio ac prudentia instructi sint divinitus ad gemmas ex hujusmodi Enniorum stercorebus colligendas, sua laute neutiquam privandi sunt: id quod per pauci tamen majori lucro, quam damno assequuntur. Cæterum nec hic pro-
lixum esse juvat; qui enim secundi capitis regulas recte obser-
vaverit exercueritque, regula Johannitica quam optime ute-
tur, 1. Joh. II. v. 27. *Unctio, quam vos accepistis ab eo, manet in vobis; nec
neesse habetis, ut quisquam doceat vos; verum sicut eadem unctio do-*

Theologia
Scholastica.

Speneri judi-
cium.

Joh. Gerhar-
di.

cet vos de omnibus, quæ & verax est, & non mendax: & sicut docuit vos, maneat in eo. Ceteris vero, surdis narratur fabula. Interim adjungemus celeberrimi Speneri de Theologia Scholastica judicium ex præf. ad Tabul. Hodof. Danh. *Quid vero aliud est Theologia Scholastica, quam monstrum, ex nefaria commixtione Aristotelica Philosophia & Christiana Theologia, argutarum & otiosorum questionum, tricarumve, atque sententiarum, ex sacris literis pro arbitrio hominum depromptarum? Unde nemo miretur, Heroa nostrum Lutherum, damno, quod ex illa commixtione, impura cælesti doctrina datum furat, conspecto, ita indignatum esse, ut durioribus aliquando in Aristotelem uteretur verbis, non quidem quam ille cum amasiis suis merebatur, sed quam nunc forte delicatiores aures sine nausea sufferre possunt. Nihil porro unquam aptius de eadem scribi potuit, quamquod nobis notavit Joh. Gerhardus Sect. V. cap. IV. Method. stud. Theol. Gravi ac salutari consilio B. Lutherus Scholasticam Theologiam ex scholis nostris eliminavit, & ad limpidissimos scripturarum fontes unice nos revocavit, (lib. adver). Latomum scribit, Scholasticam Theologiam nihil aliud esse, quam ignorantium veritatis & inanem fallaciam.) absit igitur a nobis quam longissime, ut eam in cathedras nostras postluminio reducere, & inventis frugibus, glandibus literum vesci velimus. Rupertus Gallus ante 300. annos scripsit in libro quodam Lutetia ante centum annos edico, in visione sibi revelatum esse, doctrinam in ecclesia ad hunc modum se habere, veluti si quis in regno candidissimos saluberrimosque panes gestaret, & tamen interim famelicus siliem manibus terendo arroderet. Plura, quæ pie maxime de Scholastica Matæologia fœditate differit citato loco non sine fructu legi possunt, quorsum benevolum lectorum ablegamus.*

CAP.

CAPUT V. DE STUDIO POLEMICO.

§. I.

IN hoc studii Theologici genere vere impletur illud vaticinium Christi, Math. X. v. 34. 35. 36. *Nolite arbitrari, me venisse conciliatum pacem in terris: non veni conciliatum pacem, sed bellum. Veni enim ad dissociandam filium a Patre suo, & filiam a matre, & nurum a socru, ita ut homines inimicos habituri sint suos domesticos.* Si enim hujus studii praxin quotidianam aspicias, mandatum, putes, credere Christianos, non vaticinium, hoc Christi dictum. *Quantus sit in Academiis eorum numerus, qui omnem se Theologiam absorbuisse putant, si unam atque alteram Doctorum suorum opinionem defendendam, aut quam alteri sæpissimæ affinxit malevolus, refellendam uno alterove argumentulo didicerint; dicta ut scripta produnt, modo in hodiernum diem extendenda sit veritas verborum Christi Matth. XII. v. 34. Ex abundantia cordis os loquitur.* Turgent namque instar folliis fabrilis extensi, usque dum emittere conceptum aerem gravis mens potest: cui orationi aptum plerumque exordium conscripsit Elihu Buzita, Joh. XXXII. v. 17. seqq. inquit: *Contradicam ego quoque pro mea parte, afferam & ipse meam sententiam. Nam oratione plenus, pectoris mei spiritu urgeor. Meum quidem pectus, incluso vino simile, crepat, ut utres novi. Loquar, ut habendo sermone & contradicendo recreer. Neque vero cujusquam rationem habebo, neque ulli homini indulgebo, quippe indulgendi nescius; alioqui periculum esset, ne me tolleretur meus creator.*

Abusus hujus studii.

§. II. Abstinendum veræ Theologiæ studioso a futili hac arte Thraonica, non Theologica, ac discendum, hac quidem in materia verum esse proverbium Luc. IV, v. 23. *Medice, cura te ipsum!* Quid enim eoticam curare litem juvat, quamdiu intestina seditione viscera lacerantur? Illuc igitur ani-

Vera Theologica, Polemica.

animus est applicandus, ut, qui in sinu fovetur, Atheus, Schismaticus, Hæreticus, prius excutiat: hac primum trabe ex oculis propriis exenta, tempestive prospici potest, ut, quæ in oculo proximi est, festuca extrahatur. Quod si vero nimis sedata interna hæc res publica cuiquam videtur, ut exercitium externum bellatoris suæ arti necessarium ducat; videat is, ne dominatores facti sint, qui ipsi timendi sunt hostes, ficta quietis larva subjugem decipientes. Ego igitur studium Polemicum dirigat veritatis amator, ut, qui in se ipso sunt, errores prius detegat & refellat; memineritque, & experiat, nullum errorem apud alios reperiri, quem non natura sua ipsius corrupta penes se abditum habeat. Conf. exemplum Apol. A. C. p. 113. Dein probato, in hac pugna, veritatis robore, non dubitet, quin etiam externum aggressorem eo felicius retundendi facultas secutura sit.

Hæretici.

§. III. Duo vero hic monenda sunt: alterum de hæreticis antiquis, de modernis alterum. Per antiquos intelligo, qui publica jam autoritate quadam in hæreticorum catalogum relati sunt: per modernos vero, quibus cum ipse bellum suscipere conaris. In illis rejiciendis nomine consueto, sive a ficto, sive vero erroris autore, derivatum hoc olim sit, uti potes; sed cave, ne erga hominem, cujus nomine fictus sapissime error insignitur, idem tibi sit affectus, qui erga errorem ipsum; neve omni facto subscribas, dum juris quæstionem approbas. Indignum sane, prius de appellatione bellum gerere; antequam, quid de sententia iudices, audiaris. Hæresin ergo nomine consueto, non vero hæreticum, nisi convictum, nominare liceat.

Caute censendi.

§. IV. Alia longe methodus est observanda in iis, quorum vel scripta vel dicta, sive superstitutum, sive defunctorum, dijudicanda ipse in forum accersis. Reus ipse, vel in dictis, vel in scriptis, est audiendus, nec censendus ex una alterave loquendi formula, sed ex universa doctrinæ ejusdem harmonia & analogia. Quanto enim cautiores in adhibendis loquendi formulis nos ipsos esse jubet Christiana charitas, ne vel impe-

imperito scandalum, vel malevolo calumniandi occasionem præbeamus: tanto magis ut memores simus, eadem præcipit, infirmitatis humanæ, perfectumque eum esse, qui ne verbo quidem peccat; si quid obscurioris aut insueti in aliorum dictis reperiamus. *In sensu, non in verbis, est hæresis; dicebat Hieronimus suis calumniatoribus.* vid. Balduin. Rom. cap. II, quæst. 8.

§. V. Adversariorum autem apertæ & pertinacis contradictionis theses & argumenta, quibus veritatem evangelicam impugnare student, ex ipsis eorum scriptis rectius addiscuntur; quo verus controversiæ status simul, & *πρῶτον ψεύδος* eo certius perspiciatur, nec cœtui cuidam quidquam affingatur, quod a se non sine fundamento remove queant. His recte cognitis, perspiciendum quoque, quo clypeo unumquodque telorum ipsorum excipi possit; præprimis vero, quo ratione fundamentum erroris cujusvis sit evertendum, ut hoc sublato universa argumentorum strues corruat. Non ideo vero ad doctorum volumina statim confugiendum, sed cuivis tentandum, *quid valeant humeri, quid ferre recusent*: nam si Theticæ, uti dicitur, Theologiæ fundamenta, ea, qua decet, firmitate posita sunt, tantum inde auxilii peti potest in bello hoc Theologico, quantum a regula ad dijudicandam lineæ male ductæ curvitatem. Ubi vero domi subsidia deficiunt, sat cito extrinsecus auxilium quaeritur.

Quænam ratio contro-
versiarum
habenda.

§. VI. Cavendum autem hic quam maxime, quod universi studii Theologici pestis est, ne in pompam geratur hoc Domini bellum, cura que gerenda, ut legitimo geratur Domino. Quo jure in cathedris ecclesiasticis summo cum fervore, ne dicam furore, sæpissime denotetur contra hæreticos, quorum nec nomina nec omina unquam plebeculæ cognita fuissent, ni sæpe repetitus de hoste ejulatus auditoris excitasset curiositatem, ad videnda vel in scriptis vel in dictis ejusmodi monstra, quorum vel memoria tam anxium Præconem suum reddat; ipsi viderint, quibus & de his verbis, cujus fuerint frugis, ratio

D

ratio

ratio aliquando reddenda erit. Exempla vero docent, temerarios istos hostium absentium aggressores, presentibus supplices manus porrigere, ipsis potissimum Atheis, qui velavaritia sua providentiam, vel protervitate sua justitiam divinam negant, & Hæreticis, qui non solum contra omnia Decalogi præcepta errores capitales foveant, sed & integrum de Spiritu S. & sanctificatione articulum rejiciunt. Militiæ igitur divinæ nomen daturus, ante omnia sollicitus sit, ne ipse adhuc in castris Satanæ hæreat: nec tantisper ad aliam vicinam ejusdem domini cohortem aggrediendam se accingat, a qua nullum adhuc ipsi periculum est. Accidit enim, ut indeo quis speculator alterius a Satana sit constitutus, ne sua sociorumque insignia observet; vel, ut adhibito fallaci perpicillo, exercitum Altissimi, Satanæ gregem judicet.

CAPUT VI. DE STUDIO HISTORICO.

§. I.

Ufus historiæ
ecclesiasticæ.

Cum studio Polemico intima connexionione cohæret illud historiæ ecclesiasticæ, in cæteris tractantibus frequentia; quibus coloribus usi fuerint crucis Christi hostes, ad exornanda hujus seculi phantasmata, & qua arte se muniverint veri Christi discipuli, ne his meteoris & ipsi seducerentur. Quamplurimum hæc meditatio contribuit ad confirmationem mentis in agnita veritate divina: quod ipsum etiam Paulus expertus, auditoribus suis commendat Ebr. XII. v. 1. Nam, recensito Veteris Testamenti fidelium catalogo; proinde, inquit, nos quoque tanto circumsepti nimbo testium, deposito omni onere, & nos ambiente peccato, patienter decurramus propositum nobis certamen.

Subjectum;
circa quod

§. II. Non enim cognitione hæresium & conciliorum hoc studium absolvitur, sed in omnibus agni pugna & draconis

nis est observanda, & quomodo in his omnibus occultum *versatur H.* Dei iudicium exerceatur. Eo si mens intenditur, intimius *Eccl.* perspicere dabitur, quam si in nuda historica narratione animus requieverit.

§. III. Multum quidem juvat, externam quoque faciem reipublicæ Christianæ, quam quovis seculo habuerit, novisse; sed internam negligere, esset nihil aliud, quam regnum Christi externæ observationis statuere. Non ergo dominantis solum cleri magnificentia est attendenda, ut in Eusebio notari solet; sed piorum quoque pauperum suspiria & desideria, intimiorem ecclesiæ statum prudentia. Sed utinam in promptu essent ejus generis permulti historici, qui, in describendo ecclesiæ Christi statu & incremento, ante oculos & animum semper sibi positum habuissent dictum Christi Matth. XIX. v. 36. *Regnum meum non est hujus mundi.* & illud Pauli. 1. Cor. IV. v. 20. *Non consistit verbum Dei in verbis, sed in efficacia.*

Imprimis interna ecclesiæ facies est observanda.

§. IV. Quod si recte observatum fuisset, & simul etiam hoc; non uni terrarum angulo catholicam Christi ecclesiam inclusam esse, atque hinc in describenda ecclesiæ historia etiam aliarum orbis regionum rationem esse habendam: multum sane id conferre potuisset, ad intelligenda rectius vaticinia; in quibus explicandis & eam ob causam sæpius forsitan erramus, quod, quæ in circuitu Europæ nostræ non comprehensa sunt, excludamus quasi, eorumque vel nullam plane, vel satis exiguum rationem habeamus.

Oecumenicæ ecclesiæ respectus habendus est.

§. V. Multum huic studio confert, Patrum, conciliorum & decretorum lectio; quia ex hac addiscimus, quam quovis tempore vel fidei dogmata sint sive impugnata, sive stabilita, vel morum sive corruptio, sive correctio observata. Quorsum quoque referendi sunt libri nostri Symbolici, tanquam publicæ dogmatum ecclesiæ reformatæ confessiones; quippe qui tanto accuratius cogniti Theologiæ studioso esse deberent, quanto arctiore vinculo, huic loquendi formulæ, ipsa lingua est adstringenda. Dolendum vero quam

Lectio Patrum & librorum Symbolicorum.

maxime, quod ultimis hisce temporibus, fide quadam carbonaria, candidatorum ministerii quamplurimi jurent in librum, quem multi ne viderunt quidem, pauci perlegerunt, paucissimi ad scrutinii accuratioris trutinam revocarunt. Eadem sunt fata scriptorum Lutheri nostri, quæ, cum notissima esse deberent iis, qui γνήσιοι ipsius sectatores vocari amant, tanti multis sunt pretii, ut, verentes, ne manibus suis terantur, ea ne attingant quidem, sed tineis ac blattis perlegenda permittant.

CAPUT VII. DE PHILOSOPHIA, SEU SAPIENT- TIÆ STUDIO.

§. I.

Philosophia
nomen.

Notum est plerisque, Philosophiæ nomen ortum suum traxisse à Pythagora, qui usitatum antea in Græcia nomen σοφῆς resucavit, & amator potius sapientiæ, ac sectator ejusdem, quam sapiens, utjam assecutus, quod venebatur, dici maluit. Neque hanc à pietate alienam esse sententiam, docet Paulus Rom. XVI, v. 27. Deum μόνον σοφὸν appellans. Quod idem quoque indicat autor libri sapientiæ, qui Salomoni adscribitur; cap. VII. vers. 25. 26. 27. sapientiam his describens verbis: *Est (sapientia) quidam vapor divine potentie, & sincera gloria omnipotentis effluentia; quo fit, ut nihil in eam cadat polluti. Est enim lucis aternæ splendor, & intamitatum actionis Dei speculum, & imago bonitatis ejus. Et quum sit una, omnia potest: & in se ipsa permanens, omnia renovat, & per secula in sanctas animas migrans, Dei amicos & vates efficit.*

Philosophia
vera.

§. II. Hujus σοφίας φίλον & verum Philosophum a teneris se fuisse, Salomon non in sapientiæ solum hoc libro, sed

sed & in eo, qui proverbialiter inscribitur, effatur passim, omnes ad hanc Philosophiam, & hoc sapientiae studium, exhortans. Quinam vero hujus Philosophiae & sapientiae studii ortus sit & progressus, cap. VI. v. 13. 14. 15. 16. -- 20. idem explicat: *Præclara est, ait, quæ nunquam marcescat sapientia, & facile a suis amatoribus cernitur: & a quibus queritur, ab iis invenitur; ultro se cupidis offert cognoscendam, nec ejus causa vigilantibus laborandum est: assidentem enim foribus suis inveniet. Nam de ea vel cogitasse, prudentia perfectio est: & qui propter eam vigilaverit, cito securus erit. Nam se dignos ipsa circumeundo querit, eisque per vias comiter apparet, & omni studio occurrit. Ejus enim initium est verissima disciplinae cura: charitas autem est ejus legum observatio: legum cura est integritatis confirmatio; integritas Deum propinquum facit: Ita sapientiae cupiditas (Philosophia) perducit ad regnum. Conf. cap. VII. & VIII.*

§. III. Sed hæc Salomon; Quem sequi videntur *Patres*, præsertim *Græci*, qui Theologiam ipsam, passim nominare Philosophiam solent. Quid vero de Philosophia sentiant *Ethnicorum* sapientiores, Cicero nobis narrabit ex libro primo de legibus in fine. Ubi hæc reperimus verba. Ita fit, ut mater omnium bonarum artium sapientia sit; a cuius amore *Græco* verbo Philosophia nomen invenit: qua nihil a diis immortalibus uberius, nihil florentius, nihil præstabilius hominum vitæ datum est. Hæc enim una nos, cum ceteras res omnes, tum, quod est difficillimum, docuit, ut nosmet ipsos nosceremus: cujus præcepti tanta vis, tanta sententia est, ut ea non homini cuipiam, sed Delphico Deo tribueretur. Nam qui se ipse norit, primum aliquid sentiet se habere divinum, ingeniumque, in se suum, sicut simulacrum aliquod, dedicatum putabit; tantoque munere deorum semper dignum aliquid faciet, & sentiet: & cum se ipsum perspexerit, totumque tentarit; intelliget, quemadmodum a natura subornatus in vitam venerit, quantaque instrumenta habeat ad obtinendam, adipiscendamque sapientiam: quoniam principio rerum omnium, quasi adumbratas intelligentias animo ac mente conceperit: quibus illustratus, sapientia duce, bonum virum, & ob eam ipsam causam cernat se beatum fore.

D 3

Nam

Nam cum animus, cognitis perceptisque virtutibus, a corporis obsequio indulgentiaque discesserit, voluptatemque sicut labem aliquam dedecoris opprēsserit, omnemque mortis dolorisque timorem effugerit, societatemque carnis eiecerit, cum suis, omnibusque natura conjunctos suos duxerit, cultumque Deorum & puram religionem susceperit, & exacerit illam, ut oculorum, sic ingenii aciem, ad bona deligenda & rejicienda contraria; qua virtus ex providendo est appellata prudentia: quid eo dici, aut excogitari poterit beatius? idemque cum cœlum, terras, maria, rerumque omnium naturam perspexerit, eaque unde generata, quo recurrant, quando, quomodo obitura, quid in iis mortale & caducum, quid divinum æternumque sit, viderit, ipsumque ea moderantem & regentem pene prehenderit, seseque non unis circumdatum mœnibus popularem alicujus definiti loci, sed civem totius mundi, quasi unius urbis, agnoverit: in hac ille magnificentia rerum, atque in hoc conspectu, & cognitione naturæ, dii immortales, quam ipse se noscet, quam contemnet, quam despiciet, quam pro nihilo putabit ea, quæ vulgo dicuntur amplissima!

Differentia,
& conveni-
entia Philo-
sophiæ Salo-
monis, & Ci-
ceronis.

§. IV. Quodsi quis tam adducta Salomonis verba, quam ea, quibus in aliis utriusque libri capitibus utitur, cum verbis Ciceronis contulerit: videbit quidem; tantum Ciceronem distare à Salomone, quantum qui somnians se ad certamen accingit, ab eo, qui emenso curriculo trophæum abstulit; & tantum differre Philosophiam Ciceronianam à Salomonea, quantum larva ab homine. Verum in hoc ambo conveniunt; Philosophiam non esse fabulandi artem, in nomenclatura quadam technologica, & axiomatibus hujus illiusve Præceptoris quibusdam consistentem: sed practicum quendam habitum perveniendi ad summum bonum. Quamvis igitur toto cœlo erret Cicero, naturalem hominis statum tantis laudibus evehens, viresque naturæ prædicans; quamvis quoque de vero summo bono ne minimum quidem persentiat, extra persuasionis cujusdam & hujus vitæ limites illud extendere nesciens; ad hæc in mediis, perveniendi ad præfixum scopum, nimium quantum fallatur, in hoc tamen cum Salomone consentit; veram Philosophiam consistere, in agnitione, primo sui ipsius, secundo perfectionis & gloriæ, ad quam

quam pervenire homo debet, tertio *mediorum*, illuc ducen-
tium; cunctaque huc non facientia ad *μεσολογίαν*, non Philo-
sophiam pertinere. At enim hic quomodo ad inferiora de-
scendendum, quanam sint hujus Philosophiæ partes, & quis-
nam earundem in Theologia usus, jam non definiemus specia-
tim. Quantum quælibet disciplina huc conferat, sollicitus veri-
tatis indagator facile assequetur, modo veram Philosophiæ in-
dolem, quam patefecimus, una cum fine observaverit. Ne-
que enim nunc in eo sumus, ut methodum scribamus Philo-
sophicam.

S. V. Quoniam vero inficias ibit nemo, Philosophiæ ^{Abusus Phi-}
abusum facillimum esse, contra eum animadvertenda puta- ^{losophiæ.}
mus potissimum hæc duo: primo, ut animus, antequam do-
ctrinis Philosophicis plenius se imbuat, ex Scripturis Sacris
articulorum fidei & notitiam & efficaciam fideliter imbiberit:
secundo, ut semper caveat, ne principia rerum naturalium
adsumat ita simpliciter, ut iis, tanquam heterogeniis, teme-
rarius saltus, quo nihil turpius est, in divina & supernaturalia
committi possit. Hoc enim malum quantum Ecclesiæ detri-
mentum attulerit, ipsa A. C. Apologia exemplis plurimis te-
statur. Qua de re coronidis gratia adjungemus judicium Corn.
Jansenii, Episcopi Yprensis, Augustin. T. 1. L. 6. cap. 18. p. 154. ^{Judicium}
Si Pelagianum errorem ad primum, unde manat, fontem, velis redu- ^{Cornel. Jans}
cere, non aliunde quam ex Philosophorum gentilium placitis consu- ^{senii.}
tum deprehendes; neque enim aliud quicquam est totius hæresis illius
apparatus, nisi pura & putra Pythagorica, Stoica & Aristotelica Phi-
losophia: ut quod olim universim de hæreticis dixit Tertullianus, de
nullis verius, quam de Pelaginis cum Hieronymo dici possit, hæreti-
corum Patriarchæ Philosophi. Iterum T. 2. Proœm. c. 3. p. 3. De-
prehendi, nisi fallor, plerisque, qui scholarum pulpitis, ad enodandas
scholasticæ, hoc est, methodicæ Theologiæ difficultates, admoventur,
multos annos prius in Philosophiæ palestra versatos esse, nec vere ido-
neos isti Theologiæ contentiosa profitenda judicari, nisi ante non exi-
guam ætatis partem in Dialecticis & Methaphysicis speculationibus tri-
verint; quod quamvis usum salubrem sane habere possit, ut exerce-
antur istis difficultatibus & limentur ingenia: hinc tamen etiam, ex-
perien-

perientia teste, nascitur, ut, cum in huiusmodi junior eorum atas valentiorque consumta est, vix tempus eis idoneum reliquum esse possit, quod genuinis Principiis vera Theologia pervolvendis penetrandisque tribuatur. Itaque quotiescunque latet eos, quid in gravioribus aut arcanioribus notis, vel sentiendum vel dicendum sit, non eis cura est, quæ esse deberet, quid vel scripturarum sacrarum autoritas, vel veneranda Patrum canities consulta respondeat; sed statim ad Philosophia præsidium, velut ad omnium solutionum armentarium sese conferunt, atque ejus regulis tanquam sacrosanctis, mysteriorum altissimorum monumenta metiuntur. P. P. Nempe de rebus istis Theologicis plerisque valde arcanis homines, Aristotelicis disciplinis instructissimi, secure & magistraliter disputant, & quia quidlibet in scholis adversus quoslibet Dialectica præsidio sine magna difficultate defendunt, nonnunquam fit, ut, quod initio vel timide tuendum suscep- rint, (nisi expresse definitum sit) audacia victoriam, victoria fiduciam tribuente, mox etiam vel ipsi verum putent, vel tanquam compertam veritatem discipulis tradant. P. P. Alia quoque non minus pernicio- sa labes, NISI MENS MAGNOPERE PIA HUMILITATE FUNDATA SIT, iis, qui in isto contentiose philosophia pulvere diu versati sunt, solet adbarere, ut in disputandi calore, victoria cupidiores nonnunquam, quam veritatis esse videantur. Ex quo contingit, ut semel examinatam assertamque novam sententiam, quia jam sua facta est, mox etiam tanquam a se inventam ac traditam, aliorum esse velint. Quod vitium turpe imprimis nascitur, cum amantur pro- patula & famigerula in disputando certamina; quod non cum deser- ris Philosophiæ clasibus mori, sed una cum innumerabili Philosophi- earum questionum farragine ad sacratiores Theologia pluteos trans- ferri, & ad denotanda Dei mysteria in tractatus Theologicos, quasi Philosophico acumine commendata, transfundi solet. Cujus ineptia monstrosa pene exempla, in quibusdam scholasticorum antiquorum scriptis, videre licet: ut eos nihil magis formidasse putes, quam ne Theologi facti Isagogen Porphyrianam aut Aristotelis categorias & ana- lytica de manibus deposuisse videantur. Idem. T. 2. L. 2. c. 2. p. 328. Quia Plato cum sectatoribus suis longe diviniore doctrina, propter quam quidam Philosophorum quasi Deus appellari meruit, sensuumque majestate transgressus est, & illa humane virtutis & felicitatis adul- teria,

teria, quæ vel ex officiorum dilectione, vel creata cujuscunque nature contemplatione nascuntur, ignoravit aut improbat; hinc est, quod tantopere de dilectione & contemplatione Dei, de purgatione animi tanto bono cernendo fruendoque necessaria, de infirmitate, quam sentiebat, virium humanarum, de divina opitulationis necessitate sategerunt. Ex quo etiam factum esse cernimus, ut, quamdiu abjectior illa Aristotelis Philosophia ab Ecclesie pulpitis exulavit, nihil de hujusmodi dogmatibus, vel etiam pure nature lenociniis, in latinorum scriptis Cypriano, Ambrosio, Augustino, Prospero, Fulgentio, usque ad Scholasticorum secula audiat. Simul atque vero seu per Pelagianos, quos tanquam simias Aristotelis differis amarioribus Augustinus irridet, seu per sobolem eorum presbyteros Masfilienses, quorum pestifer halitus scriptis adhærescens ad posteros propagatus est, seu multo magis per eos, qui Aristotelem in Ecclesie scholis velut normam doctrine naturalis sectandum esse statuerunt; minutiloquium rerum naturalium Christianis admirationi fuit, nature vires, virtus, beatitudo, quas à Philosophis, humani lapsus, & conditoris & beatoris ignavis, omnium naturalia illasque predicari audiebant, commendari ceperunt. Et quia meminerunt, se esse Christianos, hominem supernaturalem & naturalem, velut arcam cum Dagon in una æde collocarunt, pulcherrimam compendiosissimamque methodum se reperisse, rati, ne redemptoris gratia laderetur. Quicquidem de divina gratia in scripturis predicari sentiunt, hoc homini illi supernaturali applicant; quicquid in Philosophis de viribus voluntatis, de virtutibus Philosophorum, de beatitudine, nature potestate comparanda, naturali. Et quod deterius est, dogmata nonnulla, filum Philosophie sectando, Philosophorum Peripateticorum adjecerunt fundamentis, quæ tamen ab illis non didicerant, quæ canities Ecclesie vetustioris exhorruerat. Cum enim ex Christiana doctrina, Platonica consentiente, didicissent, nulla rerum creaturarum dilectione vel fruitione beatam esse posse creaturam, Deum quoque finem hominis naturalem esse, pureque nature viribus & adipiscendum diligere, & fruendum pia contemplatione cerni posse docuerunt. Iterum T. 2. L. 4. c. 15. p. 253. Nimirum ut Philosophie Peripateticorum atque Stoicorum de virtutibus atque operibus bonis pessum iret, à viris doctis & bonis manus Augustino injectæ sunt, &c. T. 3. L. 6. præf. p. 225. Neque enim est aliud

E

quis-

quicquam haresis Pelagiana, de gratia & libero arbitrio, quam puraputa Aristotelica Philosophia, sicuti suis locis ostendimus. Quid vero Aristoteles, vel quisquam alius gentilis Philosophus, de gratia in ipsam voluntatem operante, vel audivit unquam vel suspicari potuit?

CAPUT VIII. DE JURISPRUDENTIA, ET ELO- QVENTIA.

§. I.

Jurispruden-
tia Ecclesia-
stica.

Suo sibi stent pretio, quæcunque fuerint observatio-
nes sapientiæ humanæ; tanti enim veneunt pleraque
res, quanti ex usu hominum æstimantur: non mi-
noris utilitatis æstimamus Jurisprudentiæ præprimis
ecclesiasticæ quendam prægustum, & justum elo-
quentiæ exercitium.

Limites.

§. II. Quibus vero dictis, studioso Theologiæ, auto-
res esse nolumus, ut difficiliore, juris gentium, publici, feu-
dalis, &c. &c. quæstiones, vel etiam de jure Philosophantium
minutias, curiose investiget; sed hoc monemus, ne statu-
torum Ecclesiasticorum ejus loci, ubi divinum verbum ipsi
depradicandum obvenit, ignarus vel sit vel maneat.

Damnum ex
ignorantia &
constitutio-
num ecclesi-
asticarum.

§. III. Ex horum enim ignorantia non raro peccatur ab
optimis etiam hominibus, contra exemplum Christi Matth.
III. 16. cap. XVII. 27. & dictum Petri I. ep. II. 13. Quinimo non
parum inde anxietatis, sollicito officii observatori, sapissime
oritur: quod ea, qua sibi visum est, ratione, mandato fungi
munere, legibus prohibitum audiat, præscriptum vero ordi-
nem, quo potestas superest idem efficiendi, eademque, quæ
desiderat, consequendi, nesciat. Hinc frequentes sunt que-
rimoniæ, de impedimentis, ministerio verbi divini, per con-
stitutiones humanas, positis: cum sæpe numero non in con-
stitutionibus, sed in constitutionum ignorantia vel neglectu
impedimenta lateant. Taceo, quod multorum privilegiorum,
beneficiis, ab injustis jurium æconomis priventur, qui suo
tempo-

Utilitas co-
gnitionis ea-
rundem.

tempore & loco ad eadem cum Paulo provocare nesciunt. Act. XVI. 37. cap. XXII. 25.

§. IV. Huc quoque referri posse censemus, quod Apostolus Paulus τα σεμνά, τα δίκαια, τα αγνά, τα προς Φιλί, τα ευφροσύνη, a Christianis observari juber, Phil. IV. 8. Quod, dummodo non extendatur ad συσχηματισμόν τῶ ἀγῶνι, τέτῃς, multum contribuit, ut ἀπερόσκοποι simus & Judæis & Græcis & Ecclesiæ Dei.

Testimoni-
um Pauli.

§. V. Eloquentiæ vero exercitium quando commendamus, non eam intelligimus, quæ vel *ampullas verborum*, & *sesquipedalia verba* protrudit, aut obscura variorum allegoriarum nectit ænigmata; sed quæ ad captum auditorum, summa dicendi simplicitate, se accommodare, & ex divini verbi ac rerum usu *demonstrationem spiritus atque potentie*. 1. Cor. II. 4. præstare novit.

Eloquentiæ.

§. VI. Verum, quoniam de his prolixè verba facere instituti ratio non requirit, finem dicendi faciemus verbis *Anna Maria à Schurman.*

Epilogus ex
carmine quodam
Schurmannico.

Sæpe olim veteres ego sum mirata Pelasgos,
Queis data Musarum gloria prima fuit.
Pulchrius Hesiodo, vel magno majus Homero,
Judice me, nullum viderat orbis opus.
Jam mera credebam divina oracula voces,
Quas celebrat septem Græcia docta virum.
Jam mihi præclaro radians Academia vultu,
Vertice stelligerum tangere visâ polum.
Attica quid memorem, quod nomina magna Lycei?
Illa salutiferi fideris instar erant.
Quin Stoa invictæ cultrix quondam inclyta mentis,
Flexerat in cultum pectora nostra suum.
Hac ego tum cura & studio jactabar inani,
In medio quærens littora tuta mari.
At ubi dignata est divini gratia verbi
Clarius in nostra spargere mente jubar:
Protinus ut stellæ pereunt Titanis ad ortum,
Palladis obscuræ sic periere faces.

E 2

Scili-

Scilicet angustus humana scientia fasces

Non potuit tantæ non subiisse Dex.

Tum mea nectareo humectans præcordia succo,

Cœlestis visa est sic mihi Suada loqui:

Quid facis, o demens virgo, quid quæris inani

Gutturè Tantaleas non saturanda dapes?

Crede mihi, insipidas, quas tellus parturit, undas

Non animi ardentem posse levare sitim.

Quippe sui similis, non est mortale, quod optat,

Spiritus, hoc unum pagina sacra dabit.

Hoc docet immensum complecti mente Tonantem,

Machina quem mundi non tamen ipsa capit.

Hic veram invenies requiem, variasque potentis

Fortunæ poteris spernere tuta vices.

Talia nec Samii docuere silentia mystæ,

Nec placido Actæus prodidit ore Senex.

Non hæc legiferi memorant effata Lycurgi,

Nec sapit hæc sapiens veridicusque Solon.

Deficit hic acies divina Platonis; hebescit

Magnum naturæ lumen Aristoteles.

Quin bona mortalis, perituraque munera vitæ,

Hi potius summo substituere bono.

Desine mirari speciem virtutis honestam,

Quæ genium vitii splendidioris habet.

Quid, nisi corporei meditetur gaudia sensus,

Gaudia vel blandus qualia somnus habet?

At quæ delapsa est alto Sapientia cœlo,

Altius humanis mentibus una sapit.

Hæc licet ingentes animos excolat; atqui

Plura tamen votis conferet illa tuis.

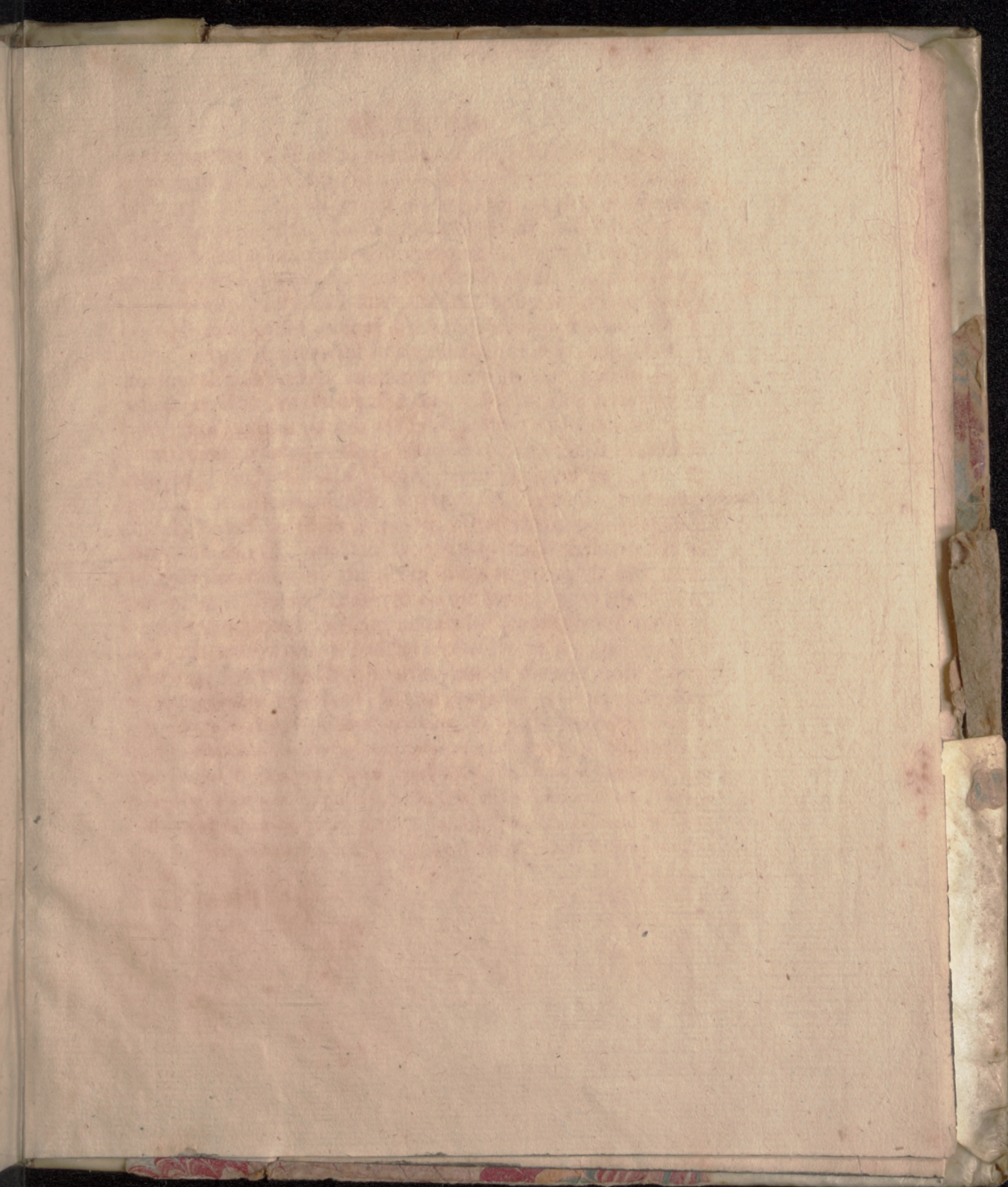
Nec jubet æternam tantum sperare salutem,

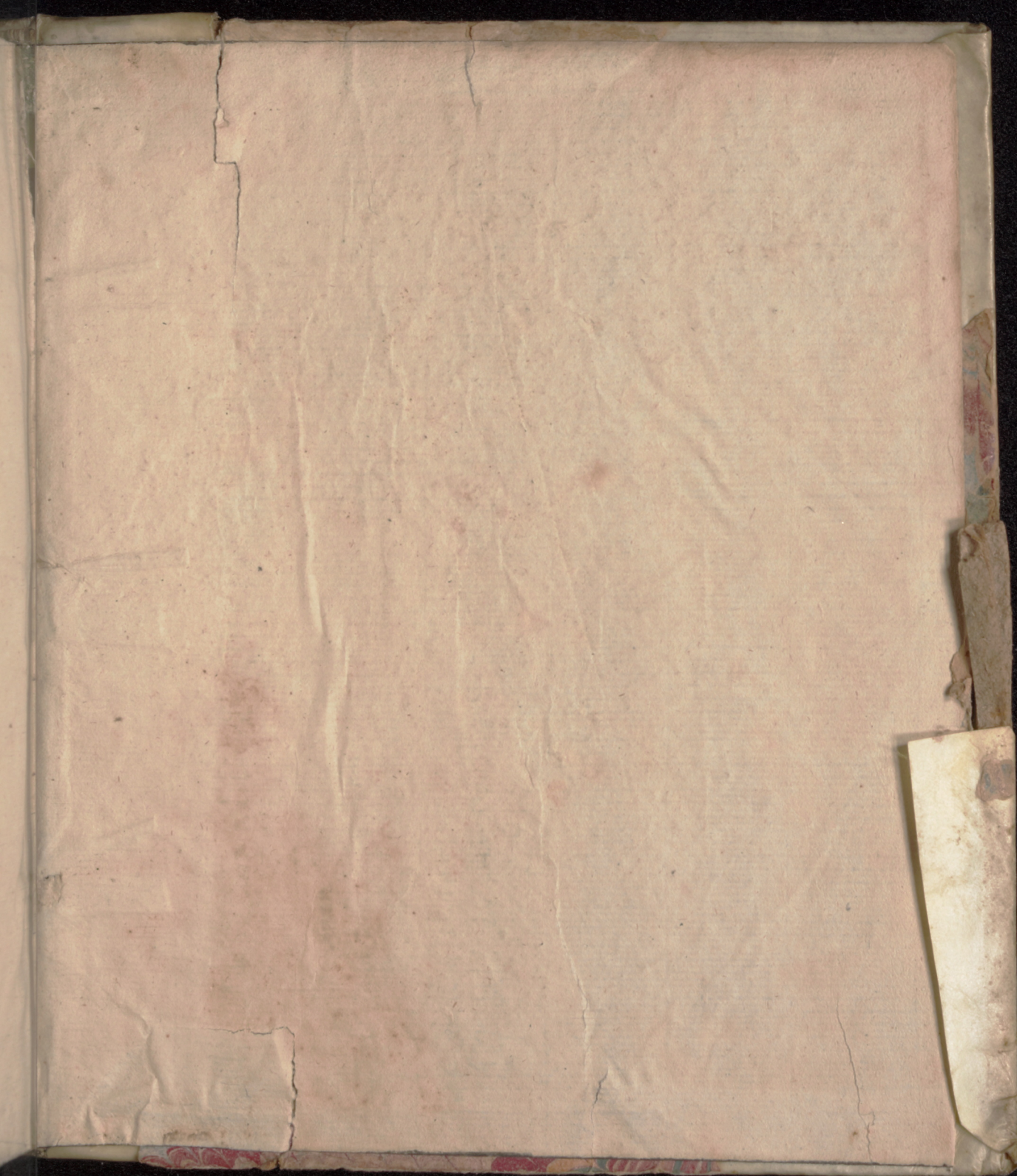
Sed potis ante atram quemque beare diem.

Singula quid referam, quid tentem vocibus aures?

Talia sentiri non nisi mente solent.

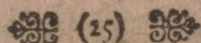
Tibi vero, Pater luminum ac misericordiæ! sit pro præstitis omnibus beneficis, & quod etiam in hoc opere suggestisti, auxilio, laus, honor atque gloria in æterna secula. Adesto nobis semper Spiritus tui gratia, & tua virtute nos præpara, quo per nos quoque, tanquam vasa gloriæ domus tuæ, nomen tuum sanctificetur, regnum tuum amplificetur, & voluntas tua perficiatur, per & propter Dominum nostrum Jesum Christum. Amen.

the scale towards document

(25)

Oni Prof. Langii Rechte Mittelftrasse T. I. P. I. in
hanc materiam deduxit.

§. XXIX.

set, si quis vellet statuere, vnanimitatem spi-
oque particulari coetu, certis locis, certis re-
tis doctrinae formulis, certis ritibus & cere-
præcise circumscriptam; quippe quousque
sti patet, iam vero hæc per vniuersum terra-
diffusa est, eo vsque etiam cæteris paribus se-
tus vnitas. Fideles enim, *qui de euangelio
habent eundem Christum, eundem spiritum
dem sacramenta, siue habeant easdem traditio-
sue dissimiles* sparsi sunt per totum orbem LL

§. XXX.

etiam committit, si quis dicat: vnanimita-
apud illos quoque locum habere, qui *quali-
ederent*, Christum esse filium DEI, nobis-
vitæ pie & sancte instituendæ dedisse, quod
etur, vnionis sanctorum membrum existere
licet sanctissimo Christi sanguine, seu lytro
um conscientia nostra ab ira diuina liberari,
um Deo redire possit. Item, si quis aliquas sal-
Christianæ partes, non vero in toto complexu
e adeo oeconomiam salutis diuinam amplexus
concordiæ sic etiam membrum esse, minime
Momenta quædam *deborolias* circa articulum
e reperiatis in Dn. Prædis mei diss. de *harmonia*
45. 50. 51.

§. XXXI.

etiam haud leui versatur, qui pietati tantum &
ianæ studendum esse putat, vt, qui concordia
tes esse cupiant, quomodocunque etiam se res
edendis & doctrina Christiana. Ita non minus

D

talli-